

Budsjettansvar og milliarder

av *TORSTEIN DAHLE*

(fra Klassekampen 25/10)

Så er vi i gang igjen: Situasjonen for norsk økonomi er nå meeeeget alvorlig. Det kan bli inflasjon, betydelig renteøkning, svekket konkurransevne og sterk vekst i arbeidsløsheten.

NORGES Bank har rykket ut med sterke advarsler. Hvis de offentlige utgiftene øker med åtte milliarder, vil det nemlig bety at flere mennesker får jobb. Og en slik ulykke vil få ringvirkninger: Det vil sannsynligvis også bety at arbeidsfolk vil få større lønnsvekst. «I 1999 vil lønnsveksten kunne bli hele 4 prosentpoeng høyere enn i referansebanen», skriver Norges Bank – nærmest i sjokk. Som vi alle vet, går det helt galt når arbeidsfolk får høyere lønn. Noe helt annet er det når aksjemeglere av nokså middels dyktighet tjener et par millioner kroner mer pr år. De er jo så få, og dessuten er de veldig nyttige (Hvis du ikke skjønner hvorfor aksjemeglerne er nyttige, kommer det av at du har for dårlig innsikt i finansmarkedenes virkemåte. Spør Stoltenberg om dette). Det er når vanlige mennesker, som produserer varer eller tjenester til andre vanlige mennesker – det er når disse begynner å tjene 10.000 kroner mer i året at det virkelig begynner å bli skummelt.

Dommedag

Grunnen til dommedagsvarslene er at Stortinget har begynt på behandlingen av statsbudsjettet. Da er det viktig å gi folk inntrykk av at det ikke er mulig å bruke mer enn akkurat det som er foreslått. Dette dramatiseres for massemedia, som oppfører et livfullt skuespill med statsråder, stortingsrepresentanter, direktører og forskere som aktører. Etter lange nattemøter lykkes det kanskje å få til en påplusning på 23 milliarder, men i så fall kommer det tallrike kommentarer om at nå er økonomien helt på sin tålegrense. Det er ikke så vanskelig å få folk til å tro på dette. For folk flest er 100.000 kroner et stort beløp. Når vi begynner å snakke om millioner, begynner det å nå grensen for hva vi klarer å forestille oss. En milliard kroner er ufattelig mye penger. Spontant forstår vi alle at én milliard kroner fra eller til – det utgjør sikkert et hav av forskjell.

Ingenting

Statsbudsjettet omfatter ca 500 milliarder kroner. En milliard utgjør altså 2 promille av statsbudsjettet. Plutselig ser vi at en milliard fra eller til egentlig er forsvinnende lite! Eller la oss se på verdien av det som skapes av varer og tjenester i hele nasjonen Norge (altså både offentlig og privat sektor). Grovt sagt er det det som måles i begrepet «bruttonasjonalproduktet». I 1997 ventes det å bli 1.100 milliarder kroner. En milliard kroner er dermed mindre enn 1 promille av bruttonasjonalproduktet! Nå er vi plutselig ikke så imponert lenger. 8 milliarder på statsbudsjettet er ikke så mye likevel. Men har Regjeringen og Stortinget virkelig så nøyaktig styring på den norske økonomien at de får det til å stemme helt ned på promillenivået? Hadde Jens Stoltenberg og hans folk virkelig regnet ut så nøyaktig hvor mye som det er forsvarlig å bruke? Selvsagt er det meningsløst å tro at man kan ha et slikt presisjonsnivå på statsbudsjettet – spesielt i en kapitalistisk økonomi som blir mer og mer markedsstyrt. Når man er ferdig med det store medieshowet og statsbudsjettet er vedtatt i de sember, overtar virkeligheten. Da vinger budsjettbalansen både hit og dit – spesielt dit. Da går det slett ikke nøyaktig slik man vedtok, og overraskelsen har en egen evne til å bli en gledelig overraskelse. La oss gå bakover i tiden og sammenlikne det som Stortinget vedtok i desember, med det som regnskapet viste ved budsjettårets slutt (alle tall i millioner kroner, se neste side):

	Overskudd i vedtatt budsjett (blir kalt S III)	Over- skudd i regnskap	Avvik	Herav pga avvik olje- inntekter
1984	6.471	21.527	+15.056	+10.843
1985	4.943	24.662	+19.719	+ 7.685
1986	1.982	21.322	+19.340	- 2.085
1987	4.619	8.302	+ 3.683	+ 1.432
1988	11.715	4.572	- 7.143	- 2.619
1989	1.213	1.128	- 85	+12.569
1990	- 8.548	3.020	+11.568	+14.158
1991	- 10.776	- 19.740	- 8.964	+ 5.122
1992	- 29.606	- 34.866	- 5.260	- 5.359
1993	- 51.601	- 43.873	+ 7.728	+ 2.879
1994	- 42.614	- 28.923	+13.691	- 2.219
1995	- 8.741	4.074	+12.815	- 120
1996	12.402	47.237	+34.835	+20.523

Gledelig

Som vi ser: Gledelige overraskelser i alle årene unntatt 1988, 1989, 1991 og 1992. Merk at i 1991 og 1992 var det bankkrise. For å hjelpe bankene bladde staten opp en del ikkebudsjetterte milliarder som belastet utgiftssiden i regnskapet. Det dreide seg om 12 milliarder i 1991 og 2,5 milliarder i 1992. Hadde det ikke vært for dette, ville avviket ha vært på + 3.036 i 1991 og 2.760 i 1992. Vi merker oss også at det slett ikke bare er avvikende oljeinntekter som forklarer budsjettbommene. De 4 siste årene har det f.eks. vært store 'gledelige overraskelser' i fastlandsdelen av statsregnskapet! Statsregnskapene legges fram i mai/juni etter at budsjettåret er avsluttet. Da er det pussig nok aldri noe medieshow om hva i all verden staten skal gjøre med

alle de uventede milliardene. Olav GranOlsson intervjuer ikke finansministeren om saken, og det står ikke fram en endeløs rekke av direktører og andre kommentatorer for å fortelle hvor bekymringsfullt det er med alle milliardene i budsjettavvik. Alle sparer på kreftene til høstmånedene. Da er de i fin form til å uttale seg med fynd og klem om hvor truende det er for nasjonen hvis man bevilger f.eks. en milliard ekstra til tiltak for psykisk utviklingshemmede.

Makthaverne bommer

Det er forresten ikke bare i statsbudsjettet at makthaverne bommer med tallene sine. De bommer minst like mye i nasjonalbudsjettet. I det kapitalistiske Norge er det selvsagt verken Regjeringen eller Stortinget som styrer økonomien, selv om de liker å gi inntrykk av det. Det er markedskreftene som rår. I Nasjonalbudsjettet for 1996 la f.eks. Regjeringen opp til en vekst på 2,5 prosent i det private forbruket. Da året var omme, viste det seg at den faktiske økningen ble 4,7 prosent. Det er en bom på ca 10 milliarder kroner. En vesentlig forklaring var at bilkjøpene økte fra 98.000 førstegangsregistrerte personbiler i 1995 til 147.000 i 1996 (Det ligger an til enda flere i 1997). Kostbare biler var overrepresentert.

Markedets makt

Markedskreftenes stadig friere spill har kanalisert en større del av kjøpekraften til dem som har mye fra før. Det er slik dette systemet skal fungere. Derimot er det ikke meningen at det skal bevilges mer til dem som ikke prioriteres av kapitalens markedskrefter. Så hvis det bevilges mer til minstepensjonistene, de enslige forsørgerne og sosialklientene, skaper det press i økonomien. Det er meget bekymringsfullt! Poenget er at fattigfolk kan man styre, og da må de styres. Fred. Olsen og Kjell Inge Røkke kan man derimot ikke styre, så derfor må Regjeringen og Stortinget begrense seg til det handlingsrommet som blir igjen etter at kapitalen har tatt sitt. Dét er også grunnen til at man først må se hvor mye varehandelsbedriftene til RimiHagen, RemaReitan og deres likesinnede bruker opp av investeringsressurser (21,3 milliarder i 1996), så får man se hva som blir igjen av investeringsressurser til oppgaver som undervisning, helse og omsorg (i alt 13,6 milliarder i 1996). Men Bondevik & Co tar sikkert til fornuft. De skjønner selvsagt også at det er mye viktigere å satse på butikker i pressområdene, enn det er å satse på skoler og sykehus i offentlig regi til og med! Det går jo ikke an! Fremad, til TVstudioene, direktører og Jaglander og Stoltenberger! Ellers skaper disse forbaskede minstepensjonistene inflasjonspress!